

УДК 349.2 (477)

Костюк В. Л.

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри муніципального права
та адміністративно-правових дисциплін*

*Навчально-наукового інституту права ім. І. Малиновського
Національного університету «Острозька академія»*

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ДОПОМОГИ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ, ОСНОВНІ ВИДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Просування України по шляху демократичних, соціальних та правових реформ на основі утвердження системи фундаментальних, конституційних прав людини [1], інституційного розвитку держави, громадянського суспільства, вимагає за необхідне розробку новітньої концепції реформування соціального захисту [2, с.16-17], [3, с.13-15]. Передусім, йдеться про пенсійну реформу, реформу соціальних допомог, які мають сприяти просування нашої держави по шляху підвищення соціальної захищеності окремих категорій осіб, які потребують підтримки (допомоги) зі сторони суспільства та держави в умовах децентралізації влади.

За змістом Конституції України (ч. 1 ст. 46) «громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника,

© Костюк В. Л., 2017

© Національний університет «Острозька академія», 2017

-
- Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом». При цьому, Основний Закон України (ч. 3 ст. 46) декларує, що «пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом». Тому, з правової точки зору, реформування соціальних допомог має за мету підвищення рівня та якості життя соціально вразливих категорій осіб, які, як правило, не мають права на пенсійне забезпечення. У цьому контексті, важливого значення набуває реформа державних соціальних допомог, урахуваючи те, що їх правове забезпечення в умовах сьогодення характеризується низкою вразливих чинників, що пов'язано із:

- 1) невідповідністю стану розвитку суспільства та держави;
- 2) невідповідністю розміру гідному рівню та якості життя;
- 3) ускладненістю механізмів реалізації, гарантування та правової охорони права на державну соціальну допомогу;
- 4) відсутністю ефективного правового забезпечення державних соціальних допомог, у тому числі щодо умов, порядку їх призначення та виплати;
- 5) відсутність належних бюджетних джерел фінансування видатків на державні соціальні допомоги;
- 6) відсутністю належних механізмів державного нагляду (контролю), громадського контролю з питань призначення та виплати державних соціальних допомог.

Доречно відзначити, що в умовах сьогодення відбувається складний процес формування новітнього законодавства про соціальні допомоги як складова законодавства про соціальний захист (соціальне забезпечення), з урахуванням міжнародних соціальних стандартів, національного досвіду.

Метою наукової статті є науково-теоретичне дослідження державних соціальних допомог через призму тенденцій їх розвитку в умовах сьогодення. У юридичній літературі зазначена проблематика частково

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

розглядалася у працях таких вчених-юристів як: В.М. Андріїв, Н.Б. Болотіна, С.Я. Вавженчук, В.С. Венедіктов, С.В. Венедіктов, С.В. Вишновецька, Т.З. Герасимів, І.В. Зуб, І.П. Жигалкін, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, С.С.Лукаш, А.Р. Мацюк, П.Д. Пилипенко, С.В. Попов, С.М. Прилипко, О.І. Процевський, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, О. В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, Л.П. Шумна, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко та ін. Варто відзначити, що науково-теоретичні праці цих та інших вчених мають концептуальне значення для розуміння сутності державних соціальних допомог. Водночас, беручи до уваги стан, динаміку розвитку суспільства і держави, необхідність організації та впровадження системних соціальних реформ, посилення механізмів реалізації, гарантування, правової охорони соціальних прав, державні соціальні допомоги потребують належного переосмислення, новітнього розвитку.

Доречно наголосити, що у правовому контексті, право на соціальний захист (соціальне забезпечення) розглядається в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. У юридичній літературі наголошується, що «в об'єктивному значенні, право на соціальний захист (соціальне забезпечення), включає в себе систему норм права, які покликані регулювати умови та порядок реалізації, гарантування і правової охорони зазначеного права. Правове забезпечення права на соціальний захист провадиться, головним чином, через систему актів законодавства про соціальне забезпечення. У суб'єктивному значенні, право на соціальний захист (соціальне забезпечення) являє собою основоположне соціальне право, яке передбачає можливість особи, у разі настання складних життєвих та/або соціально значимих обставин отримувати від суспільства і держави відповідну та адекватну підтримку» [4, с. 256].

З правової точки зору, право на державні соціальні допомоги є окремим видом права на соціальний захист. При цьому, призначення

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

державних соціальних допомог полягає у наданні разової або тимчасової підтримки окремим категоріям осіб, які зазнали соціальних ризиків та/або перебувають у складній життєвій ситуації. Слід зауважити, що у доктрині права соціального забезпечення відсутні єдині підходи щодо розуміння сутності та ознак державних соціальних допомог. По-перше, домінуюча у теорії соціального забезпечення концепція аліментарності соціальних допомог, втратила в умовах ринку своє значення, а тому, в основу визначення цього виду забезпечення покладено теорію соціального ризику, яка відображає об'єктивні чинники виникнення права на соціальні допомоги та урізноманітнює джерела їх надання [5, с. 9]. По-друге, державна допомога розглядається як така, що повинна надаватися винятково в адресному порядку, тобто залежно від потреби, тоді як страхова допомога надається всім застрахованим, у житті яких наступив страховий випадок [6, с. 15]. По-третє, вченими акцентується увага на тому, що «державними допомогоюми слід вважати усі, окрім пенсій, державні виплати, що являють собою допомогу громадянам в установлених законом випадках» [7, с. 8]. В. Л. Стрепко відзначає, що допомоги за правом соціального забезпечення варто розглядати як «безповоротні грошові виплати, що надаються уповноваженими державою органами особам, які зазнали соціального ризику, з метою підтримання їхнього життєвого рівня за рахунок бюджетних та інших джерел соціального забезпечення». Вчений також наголошує, визначальною засадою, що пронизує усю систему регулювання соціальних допомог, і яка є основою для формування принципів допомог за правом соціального забезпечення, має бути вимога про гарантування людині достатнього життєвого рівня у випадку настання соціального ризику. При цьому, вирішальне значення для регулювання соціальних допомог мають такі принципи права як: універсальність та адресність; всезагальність права на

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

соціальні допомоги, забезпечення ними рівня життя не нижче за прожитковий мінімум; добровільність та доступність допомог за правом соціального забезпечення [8, с. 5-8]. По-четверте, С. Г. Кузьменко, більш докладно розглядаючи розуміння державної соціальної допомоги, її трактує у широкому та вузькому значенні. Так, якщо у широкому значенні державна допомога – це цілеспрямована діяльність всіх владних органів, що забезпечує надання гарантованої державної соціальної допомоги, субсидій, компенсацій, пільг, життєво необхідних товарів, а також соціальних послуг громадянам, які потрапили у важку життєву ситуацію, в тому числі викликану бідністю, то у вузькому значенні – це державна соціальна допомога за бідністю, здійснювана з метою підтримки рівня життя незаможних людей, а також незаможних самотніх громадян, середній грошовий дохід який нижчий за величину прожиткового мінімуму [9, с. 2]. З таким підходом дещо складно погодитися, ураховуючи те, що державна соціальна допомога має природу соціальної виплати у грошовій формі. До того ж, сумнівним є те, що соціальна допомога включає соціальні послуги. По-п'яте, на предметну увагу заслуговує позиція О.С. Бурлаки, яка державну соціальну допомогу розуміє як один із видів соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства батьківства та пропонує визначити в таких двох аспектах: як вид соціальної діяльності уповноважених державних та соціальних органів; як грошову виплату та допомогу в натуральній формі. Тому, у першому випадку під державною соціальною допомогою як одним із видів соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства, вчена розуміє вид соціальної діяльності уповноважених державних та соціальних органів, яка спрямована на забезпечення належного життєвого рівня сімей з дітьми, багатодітних, неповних та малозабезпечених сімей, дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, інвалідів з дитинства та дітей –

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.ou.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

інвалідів шляхом здійснення одноразових, періодичних або щомісячних виплат у розмірі, визначеному чинним законодавством, з метою підвищення рівня їх доходів та подолання чи пом'якшення відповідних соціальних ризиків (малозабезпеченість, сирітство, інвалідність тощо), а також складних життєвих ситуацій, в яких опинилася відповідна категорія осіб, а у другому – як один із видів соціального захисту сім'ї, дитинства, материнства та батьківства слід розуміти грошову виплату та допомогу в натуральній формі сім'ям з дітьми, багатодітним, неповним та малозабезпеченим сім'ям, дітям – сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, інвалідам з дитинства та дітям – інвалідам, яка здійснюється за рахунок державного та місцевого бюджетів, а також добровільних пожертвувань, в розмірі і порядку, визначених чинним законодавством, якщо сукупний дохід громадянина (сім'ї) нижчий за прожитковий мінімум, та спрямована на їх матеріальну підтримку та подолання чи пом'якшення відповідних соціальних ризиків (малозабезпеченість, сирітство, інвалідність тощо) [10, с. 116-117]. У доктрині права соціального забезпечення існують і інші позиції щодо розуміння державних соціальних допомог.

Можна погодитися із позицією професора О.В. Тищенко, яка наголошує на тому, що найпоширенішими підставами для надання державних соціальних допомог є такі складні життєві обставини, як малозабезпеченість та обмеження життєдіяльності внаслідок стану здоров'я – інвалідність [11, с. 185].

Слід відзначити, що згідно Конституції України (ч. 2 ст. 95) «виключно законом про Державний бюджет України визначаються будь-які видатки держави на загальносуспільні потреби, розмір і цільове спрямування цих видатків». Тому фінансування видатків на виплату державних соціальних допомог провадиться за рахунок коштів

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

Державного та місцевих бюджетів відповідно до Бюджетного кодексу України [12]. Відповідно до цього Кодексу (ст. 87) за рахунок коштів Державного бюджету України здійснюються видатки на державні програми соціальної допомоги (грошова допомога особам, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, та особам, яким надано тимчасовий захист; компенсації на медикаменти; програма протезування; програми і заходи із соціального захисту інвалідів, у тому числі програми і заходи Фонду соціального захисту інвалідів; відшкодування збитків, заподіяних громадянам; заходи, пов'язані з поверненням в Україну кримськотатарського народу та осіб інших національностей, які були незаконно депортовані з України, та розміщенням іноземців і осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України; щорічна разова грошова допомога ветеранам війни та жертвам нацистських переслідувань; довічні державні стипендії; кошти, що передаються до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування; програми соціального захисту громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, інші види цільової грошової допомоги, встановлені законом).

Теоретико-правовий аналіз вищевикладених та інших підходів, дозволяє констатувати, що поняття «державна соціальна допомога» варто розглядати у широкому та вузькому значеннях. У широкому значенні, державна соціальна допомога – це усі види соціальних допомог (у тому числі довічні стипендії, стипендії, субсидії, компенсації, інші виплати соціального спрямування тощо), які призначаються (надаються) уповноваженими на те органами за рахунок коштів Державного та/або місцевих бюджетів у порядку передбаченому чинним законодавством а, у вузькому значенні – це вид соціальної допомоги, що надається у грошовій

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

формі особам (у випадках передбачених законом сім'ям), які зазнали соціального ризику уповноваженими на те органами влади за рахунок коштів Державного та/або місцевих бюджетів у порядку передбаченому чинним. До основних ознак державних соціальних допомог, можна віднести наступні: вид соціальної допомоги, що має грошову форму; має разовий або тимчасовий характер; надається особам, які не є застрахованими у системі соціального страхування, а в окремих випадках сім'ям, які зазнали соціального ризику; підлягає, переважно, законодавчому регулюванню; розмір визначається, як правило, у твердій сумі або залежно від прожиткового мінімуму; призначається уповноваженими органами виконавчої влади з питань соціального захисту; призначаються у порядку передбаченому законодавством; підлягають державному нагляду (контролю), громадському контролю.

Державні соціальні допомоги можна класифікувати за різними критеріями, зокрема: суб'єктний склад; вид соціального ризику; вид відповідної допомоги; соціально-правовий статус окремих категорій осіб; ступінь втрати працездатності; умови та порядок надання; рівень матеріального забезпечення тощо [13, с. 401-437].

У системі державних соціальних допомог важливе місце посідають допомоги сім'ям з дітьми. За змістом Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» (ст. 3) [14] призначаються такі види державної допомоги сім'ям з дітьми: допомога у зв'язку з вагітністю та пологами; допомога при народженні дитини; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей одиницями матерям. Так, наприклад, право на державну допомогу у зв'язку з вагітністю та пологами мають всі жінки (у тому числі неповнолітні), які не застраховані в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування. При цьому, допомога у зв'язку з

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

вагітністю та пологами признається, якщо звернення за нею надійшло не пізніше шести місяців з дня закінчення відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, і виплачується жінкам за весь період відпустки, тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ускладнених пологів або народження двох чи більше дітей - 70) календарних днів після пологів, а жінкам, віднесеним до 1-4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, допомога по вагітності та пологах виплачується за 180 календарних днів зазначеної відпустки (90 – до пологів та 90 – після пологів). Слід відзначити, що така допомога надається у розмірі 100 відсотків середньомісячного доходу (стипендії, грошового забезпечення, допомоги по безробіттю тощо) жінки, але не менше 25 відсотків від розміру встановленого законом прожиткового мінімуму для працездатної особи із розрахунку на місяць. У свою чергу, допомога при народженні дитини надається одному з батьків дитини (опікуну), який постійно проживає разом з дитиною та признається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше дванадцяти місяців з дня народження дитини. Така допомога признається у розмірі 41280 гривень, а виплата здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Ще одним видом державних соціальних допомог є допомоги інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» [15] право на державну соціальну допомогу мають інваліди з дитинства і діти-інваліди віком до 18 років. При цьому, державна соціальна допомога признається у таких розмірах: інвалідам з дитинства I групи – 100 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність;

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

інвалідам з дитинства II групи – 80 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність; інвалідам з дитинства III групи – 60 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність), а на дітей-інвалідів віком до 18 років – 70 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Також до державних соціальних допомог належать допомоги особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам, а також надання державної соціальної допомоги на догляд. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам» (ст.3) [16] передбачає, що відповідно до цього Закону призначаються такі види державної соціальної допомоги: державна соціальна допомога особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю; державна соціальна допомога на догляд. Відповідна державна соціальна допомога призначається особі, яка є: дитиною померлого годувальника або досягла встановленого віку, та не мають права отримувати у зв'язку з цим пенсію відповідно до закону, або визнана особою з інвалідністю у встановленому порядку; не одержує пенсію або соціальні виплати, що призначаються для відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я на виробництві; є малозабезпеченою особою; особою з інвалідністю I групи, середньомісячний сукупний дохід якого не перевищує 115 відсотків прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність. Важливо наголосити, що розмір державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю встановлюється виходячи з розміру прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність: 1) особам з інвалідністю I групи, жінкам, яким присвоєно звання «Матероїня», на одну дитину померлого годувальника – 100 відсотків, на двох дітей – 120 відсотків, на трьох і більше дітей – 150 відсотків; 2) особам з інвалідністю II групи – 80 відсотків; особам з інвалідністю III групи – 60

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

відсотків; 3) священнослужителям, церковнослужителям та особам, які протягом не менше десяти років до введення в дію Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» займали виборні або за призначенням посади у релігійних організаціях, офіційно визнаних в Україні та легалізованих згідно з законодавством України, за наявності архівних документів відповідних державних органів та релігійних організацій або показань свідків, які підтверджують факт такої роботи, – 50 відсотків; особам, які досягли встановленого Законом віку – 30 відсотків. На підставі окремих можуть бути встановлені і інші види державних соціальних допомог.

Доречно наголосити, що Закон України «Про Державний бюджет на 2017 рік» (ст. 7) [17] передбачає установити у 2017 році прожитковий мінімум на одну особу в розрахунку на місяць у розмірі: з 1 січня 2017 року – 1544 гривні, з 1 травня – 1624 гривні, з 1 грудня – 1700 гривень, а для основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років: з 1 січня 2017 року – 1355 гривень, з 1 травня – 1426 гривень, з 1 грудня – 1492 гривні; дітей віком від 6 до 18 років: з 1 січня 2017 року – 1689 гривень, з 1 травня – 1777 гривень, з 1 грудня – 1860 гривень; працездатних осіб: з 1 січня 2017 року – 1600 гривень, з 1 травня – 1684 гривні, з 1 грудня – 1762 гривні; осіб, які втратили працездатність: з 1 січня 2017 року – 1247 гривень, з 1 травня – 1312 гривень, з 1 грудня – 1373 гривні. Справедливою є позиція професора О. В. Тищенко, яка наголошує, що з урахуванням європейського досвіду, потребує перегляду Методика визначення розміру прожиткового мінімуму на одну особу та для тих осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення, зокрема, варто змінити з врахуванням моніторингу сучасних потреб особи, визначений чиним законодавством України, перелік продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг [11,

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

с. 312]. Очевидно, що в умовах сьогодення, важливою соціальною стратегією має бути подальша гармонізація розміру прожиткового мінімуму із достатнім життєвим рівнем, що забезпечуватиме належний рівень та якість життя правомочних осіб, у тому числі узгодивши розміри прожиткового мінімуму для працездатних та непрацездатних осіб до вищого рівня.

Основними тенденціями удосконалення державних соціальних допомог є такі: по-перше, розробка концептуальних засад реформування державних соціальних допомог, виходячи із необхідності стану та динаміки розвитку суспільства та держави; по-друге, спрямованість на універсалізацію, адресність, доступність моделі державних соціальних допомог; по-третє, розробка новітнього закону про державні соціальні допомоги, у тому числі окремих їх видів; по-четверте, посилення ефективності, дієвості та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на державні соціальні допомоги та її окремі види; по-п'яте, удосконалення соціально-правового статусу окремих категорій осіб, як правомочних осіб при реалізації права на державні соціальні допомоги; по-шосте, гармонізувати розмір прожиткового мінімуму до об'єктивних сучасних потреб особи (гідного рівня життя), а також вирівняти розмір прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб до відповідного розміру для працездатних осіб; по-сьоме, забезпечити оптимальне фінансування державних соціальних допомог за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, виходячи із стратегії децентралізації влади; по-восьме, розробити дієві механізми імплементації міжнародних та європейських соціальних стандартів з питань державних соціальних допомог; по-дев'яте, посилити механізми доступності державних допомог по відношенню до окремих категорій соціально вразливих категорій осіб; по-десяте, посилити механізми державного

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

нагляду (контролю), громадського контролю за призначенням державних соціальних допомог.

У контексті сучасних тенденцій розвитку законодавства про державні соціальні допомоги, видається доречним наголосити на важливості гармонізації дій відповідних інститутів державної влади, територіальних громад, інститутів громадянського суспільства на основі системних громадських обговорень, експертиз, з урахуванням досягнень науки, наукових шкіл права соціального забезпечення.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254-к// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Іншин М. І., Сіроха Д. І. Соціальний захист в Україні: сутність, проблеми та перспективи /М. І. Іншин, Д. І. Сіроха// Актуальні проблеми соціального права: збірник матеріалів учасників всеукраїнських соціальних програм (заходів) ВГОІ «Інститут реабілітації та соціальних технологій» у 2015 р. / За загальною редакцією М. І. Іншина, В. Л. Костюка, В. П. Мельника. – К.: ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2016. – С.14-17.
3. Прилипко С. М. Предмет права соціального забезпечення: Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / С. М. Прилипко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2007. – 47 с.
4. Костюк В. Л. Конституційне право на соціальний захист в умовах сьогодення / В. Л. Костюк // Публічне право. – 2015. – №2. – Ст.252-259.
5. Андрієнко І. С. Правове регулювання державних соціальних допомог малозабезпеченим особам в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид.

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

наук : 12.00.05 / І. С. Андрієнко ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Л., 2010. – 16 с.

6. Пономаренко О. М. Правове регулювання соціального забезпечення допомогами у зв'язку з народженням та вихованням дитини: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / О. М. Пономаренко ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.

7. Кулачок Л. В. Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціально-правового захисту: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Л. В. Кулачок ; Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2003. – 19 с.

8. Стрепко В. Л. Правові засади регулювання соціальних допомог в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.05 / В. Л. Стрепко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2007. – 16 с.

9. Кузьменко С. Г. Соціальна допомога в системі державних органів управління / С. Г. Кузьменко // Теорія та практика державного управління. – 2011 – №3. – С.1-5.

10. Бурлака О. С. Соціальний захист сім'ї, дитинства, материнства та батьківства в Україні: теоретико-правові проблеми: монографія / О. С. Бурлака. – Харків: ТОВ «В справі», 2016. – 448 с.

11. Тищенко О. В. Право соціального забезпечення України: теоретичні та практичні проблеми формування і розвитку галузі: монографія / О. В. Тищенко. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2014. – 394 с.

12. Бюджетний кодекс України: Закон України від 8 липня 2010 року № 2456-VI// Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №50-51. – Ст. 572.

13. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 615 с.

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

14. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-XII//Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №5. – Ст. 21.
15. Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам: Закон України від 16 листопада 2000 року № 2109-III//Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №1. – Ст. 2.
16. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та інвалідам: Закон України від 18 травня 2004 року №1727-IV //Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №33-34. – Ст. 404.
17. Про Державний бюджет на 2017 рік: Закон України від 21 грудня 2016 року № 1801-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – №3. – Ст.31.

Костюк В. Л.

Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку

У цій статті розкрито концептуальні підходи до розуміння сутності, ознак, видів державних соціальних допомог. Наголошено на їх конституційно-правовій природі. Акцентовано увагу на те, що у системі соціальних реформ, ключове місце посідає пенсійна реформа та реформа соціальних допомог. Досліджено доктринальні підходи до розуміння державних соціальних допомог, відзначено важливість адекватного правового регулювання. Подано авторське визначення державних соціальних допомог, наведено основні ознаки та види. Зроблено висновки та пропозиції до законодавства.

Ключові слова: соціальний захист; соціальні допомоги; державні соціальні допомоги; соціальні ризики; прожитковий мінімум; Державний

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

бюджет; місцеві бюджети; законодавство про державні соціальні допомоги.

Костюк В. Л.

Государственные социальные пособия: понятие, признаки, основные виды и тенденции развития

В этой статье раскрыты концептуальные подходы к пониманию сущности, признаков, видов государственных социальных пособий. Отмечено их конституционно-правовой природе. Акцентируется внимание на то, что в системе социальных реформ, ключевое место занимает пенсионная реформа и реформа социальных пособий. Исследованы доктринальные подходы к пониманию государственных социальных пособий, отмечена важность адекватного правового регулирования. Представлено авторское определение государственных социальных пособий, приведены основные признаки и виды. Сделаны выводы и предложения к отраслевому законодательству.

Ключевые слова: социальная защита; социальные пособия; государственные социальные пособия; социальные риски; прожиточный минимум; Государственный бюджет; местные бюджеты; законодательство о государственных социальных пособиях.

Kostiuk V. L.

State social assistance: the concept, features, basic types and trends

In this article the conceptual approaches to the understanding of the nature, characteristics, types of social assistance. Emphasized their constitutional and legal nature. The attention to the fact that the system of social reform, the key takes place pension reform and reform of social benefits. Studied doctrinal

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

approaches to understanding the state social benefits, noted the importance of adequate regulation.

Theoretical and legal analysis of doctrinal approaches, allows to state that the term «State social assistance» should be considered in the broad and narrow sense. In a broad sense, the state social assistance - is all kinds of social benefits (including life scholarships, grants, subsidies, compensation and other payments to the social sector, etc.) that are assigned (provided) by authorized bodies by the state and / or local budgets in accordance with the applicable legislation and, in the narrow sense - a kind of social assistance provided to persons in cash (in cases stipulated by law families) who have experienced social risk authorized orga us government by the state and / or local budgets in the manner prescribed by the current. The main features of state social benefits include the following: type of social assistance that is cash; a one-time or temporary in nature; granted to persons who are not insured in the social insurance system, and in some cases families who have experienced social risk; subject mainly to legislative regulation; size is determined, usually a fixed amount or based on subsistence level; appointed authorized executive authority on social protection; appointed in the manner prescribed by law; subject to state supervision (control), public control.

The main trends of improving state social benefits are as follows: first, the development of conceptual principles of reforming state social benefits, based on the need for state and dynamics of society and the state; Second, focus on universalization, targeting, accessibility model state social benefits; thirdly, the development of new law on state social benefits, including some of their species; Fourth, enhance efficiency, effectiveness and accessibility of the mechanisms of implementation, assurance, legal protection of the right to state social assistance and its individual species; Fifth, the improvement of social and legal status of certain categories of persons as eligible persons with the right to

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.

state social assistance; Sixth, to harmonize the cost of living to the objective needs of modern people (decent standard of living) and align the cost of living for disabled persons to the appropriate size for the working people; Seventh, to ensure optimal funding of state social benefits from the state and local budgets, based on a strategy of decentralization of power; Eighth, to develop effective mechanisms to implement international and European social standards on public social benefits; Ninth, mechanisms to enhance the accessibility of state aid in relation to certain categories of socially vulnerable persons; Tenth, to strengthen the mechanisms of state supervision (control), public oversight for state social benefits.

In the context of current trends in the law on state social benefits, it seems appropriate to stress the importance of harmonization between relevant government institutions, local communities, civil society based on the system of public discussions, assessments, taking into account advances in science, scientific schools of social security law.

Key words: social protection; social benefits; State social assistance; social risks; cost of living; State budget; local governments; legislation on social assistance.

▪ Державні соціальні допомоги: поняття, ознаки, основні види та тенденції розвитку / В. Л. Костюк // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2017. – № 1(15) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2017/n1/17kvltrr.pdf>.